

BENDRADARBIAVIMAS SU KINIJA: ISTORIJA, PERSPEKTYVOS, TYRIMŲ POREIKIAI

COOPERATION WITH CHINA: HISTORY, PERSPECTIVES, NEEDS OF THE RESEARCH

Boriss MELNIKAS, prof. habil. dr.,
Veslav KURANOVICĖ

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Pratarmė

Šiuolaikinėmis globalizacijos, socialinės ir ekonominės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos internacionalizavimo sąlygomis, nepertraukiamai didėjant tarptautinių ekonominių ryšių ir tarptautinės darbo pasidalijimo sistemos plėtros reikšmingumui, ypač didelę svarbą įgauna tiek visas šiuolaikinės visuomenės gyvenimo sritis apimantis *tarptautinis bendradarbiavimas su įvairiais partneriais Kinijoje ir iš Kinijos*, tiek ir daugialypė įvairias pasaulio šalis atstovaujančių ekonominės, socialinės ir kitokios veiklos *subjektų veikla Kinijos rinkose*.

Tarptautinio bendradarbiavimo su partneriais Kinijoje ir iš Kinijos bei įvairias pasaulio šalis atstovaujančių subjektų aktyvumo Kinijoje svarbą ir reikšmingumą lemia kelios esminės aplinkybės.

Pirma, Kinijoje yra sukonzentruotas milžiniškas *žmogiškųjų išteklių potencialas*, pasižymintis ryškiai išreikštomis orientacijomis į gyvybingumą, adaptatyvumą, organizuotumą, darbinės veiklos produktyvumą, efektyvumą ir į darbo našumą, taip pat istoriškai pasireiškusiais gebėjimais įsitvirtinti ir būti lyderiais įvairiose visuomenės gyvenimo srityse. Kinija yra reikšminga ne tik savo *žmogiškųjų išteklių potencialu*, bet ir tuo, kad *kinų kilmės bendruomenės* yra labai paplitusios po visą pasaulį, pasižymi vis labiau didėjančia įtaka, spartėjančiu pasklidimu ir vartimu išskirtinai reikšminga šiuolaikinės globalios civilizacijos dalimi: *Kinijos gyventojai ir kinų kilmės bendruomenės*, pasklidusios po visą pasaulį, yra, kaip visuma, *pati skaitlingiausia etnokultūriškai apibūdintina žmonijos dalis*, o tai tuo pačiu rodo tiek Kinijos, kaip šalies, tiek ir kinų nacijos bei jos kultūros ir raidos potencialų išskirtinę svarbą ir reikšmę.

Antra, Kinijos ekonomika pasižymi tiek didžiuliais mastais bei vaizduotę stulbinančiais pasiekimais, tiek ir didžiulėmis tolesnio augimo perspektyvomis. Kinijoje sukurtas bei turimas *ekonominis potencialas* yra išskirtinai svarbi ir reikšminga *pasaulio ekonomikos dalis*, šio potencialo *vaidmuo globaliu mastu* nepertraukiamai didėja. Beje, pažymėtina, kad Kinijos ekonominis potencialas yra išskirtinai reikšmingas *keliais požiūriais*: Kinijos ekonomika pasižymi nepertraukiamai didėjančiomis *gamybos apimtims* bei nepertraukiamai didinamu *gamybiniu potencialu*, pastoviai didinamomis Kinijos *eksporto apimtims* bei Kinijos *rinkų imlumu* vis labiau didinamam *importui*. Kinija ir jos ekonomika pasižymi nepertraukiamai didinamomis *investicijų Kinijoje* bei kinų kilmės subjektų vykdomų *investicijų globaliose erdvėse* galimybėmis. Taigi, akivaizdu, kad Kinijos *ekonomika* bei jos *raidos perspektyvos* yra suvoktinos kaip itin reikšmingas tarptautinio bendradarbiavimo su Kinija plėtojimo poreikius parodantis veiksnys.

Trečia, Kinijoje yra sukauptas išskirtinai reikšmingas *intelektinis ir kūrybinis potencialas*, intensyviai ir aktyviai panaudotinas *globaliu mastu*: savaime suprantama, jog, siekiant kryptingai plėtoti ir efektyviai panaudoti šį potencialą, yra būtina kompleksiskai plėsti tarptautinio bendradarbiavimo su Kinija ryšius.

Ketvirta, tarptautinis bendradarbiavimas su įvairiais partneriais iš Kinijos yra išskirtinai svarbi aplinkybė, sąlygojanti galimybes spręsti daugialypes *politinio, socialinio, ekonominio, ekologinio* pobūdžio, taip pat *kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, saugumo* ir kitokias problemas, pasireiškiančias tiek *įvairiuose pasaulio*

regionuose, tiek ir *globaliu mastu*: mūsų dienų pasaulyje bet kur pasireiškianti bent kiek rimtesnė ar sudėtingesnė problema tegali būti realiai sprendžiama tik tuo atveju, jei atitinkamame sprendimų paieškos bei įgyvendinimo procese dalyvauja suinteresuotieji partneriai iš Kinijos ir kai yra adekvačiai atsižvelgiama tiek į tokių partnerių Kinijoje ar iš Kinijos, tiek ir į nacionalinius Kinijos interesus visumoje. Beje, galima teigti, kad kryptingas tarptautinis bendradarbiavimas su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos yra būtina sąlyga globaliu mastu įgyvendinant *darnios ir tvarios plėtros* nuostatas.

Pažymėtina dar viena *išskirtinai svarbi* aplinkybė, atspindinti tarptautinio bendradarbiavimo su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos plėtojimo reikšmingumą: įvairialypis bendradarbiavimas su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos yra labai svarbi prielaida realiai siekti pažangos *aukštųjų technologijų kūrimo* ir *aukštųjų technologijų panaudojimu grindžiamos veiklos plėtojimo* ir *efektyvinimo* srityje, taip pat įvairiose *inovacijų kūrimo* bei *sklaidos* ir *inovacinės veiklos aktyvinimo* *prioritetais* pasižyminčiose srityse. Šios aplinkybės svarbą galima paaiškinti ir tuo, kad Kinijos visuomenės ir kinų kilmės bendruomenių *kultūroje* glūdi didžiulis *polinkis į inovacijas* bei *technologijų pažangą*, ir tuo, kad Kinijos ekonomika yra *labai imli inovacijų kūrimui, sklaidai ir panaudojimui* bei *aukštųjų technologijų sektoriaus raidos aktyvinimui*, taip pat ir tuo, kad tarptautinio bendradarbiavimo su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos plėtra sudaro *išskirtinai palankias galimybes* aktyvinti tuos *naujo tipo sinergetinių efektų* paieškos, inicjavimo, sklaidos bei panaudojimo procesus, kurie yra būtinai reikalingi skatinant inovacijų kūrimą, sklaidą ir įgyvendinimą bei visapusiškai efektyvinant ir plėtojant aukštųjų technologijų sektorių.

Pabrėžtina, kad tiek minėtosios, tiek ir kitos aplinkybės, atspindinčios tarptautinio bendradarbiavimo su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos plėtojimo svarbą ir reikšmingumą, įvairiu pavidalu reiškiasi, tiek *globaliu mastu*, tiek ir *įvairiuose pasaulio regionuose*, tame tarpe – Europos Sąjungoje visumoje bei atskirose Europos Sąjungos šalyse, iš jų – ir Lietuvoje: akivaizdu, kad adekvatus šių aplinkybių suvokimas bei gebėjimas į jas tinkamai atsižvelgti sudaro prielaidas kryptingai aktyvinti socialinę ir ekonominę raidą, plėtoti kultūrą, mokslo ir technologijų pažangą, taip pat sėkmingai

pasinaudoti tomis galimybėmis, kurias sąlygoja spartėjantys globalizacijos bei tarptautinio bendradarbiavimo procesai.

Išdėstytieji teiginiai leidžia padaryti *išvadą*, kad *tarptautinio bendradarbiavimo su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos plėtojimas* šiuo metu yra vertintinas kaip *išskirtinai svarbus prioritetas* siekiant spręsti daugelį socialinės ir ekonominės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, darnios ir tvarios plėtros, saugumo bei kitų problemų, reikšmingų tiek globaliu mastu, tiek ir raidos bei plėtros procesų Lietuvoje bei Europos Sąjungoje kontekste.

Savo ruožtu, tokia išvada leidžia teigti, jog *tarptautiniam bendradarbiavimui su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos plėtoti ir efektyvinti* skirti *moksliniai tyrimai* yra vertintini kaip pasižymintys *išskirtiniu tematikos ir problematikos aktualumu* ir kaip reikalaujantys *ypatingo dėmesio* siekiant *naujo mokslinio pažinimo* įvairiomis ryšių su Kinija plėtros tematikos ir problematikos kryptimis.

Tarptautinis bendradarbiavimas su partneriais iš Kinijos: mokslinio pažinimo poreikiai ir prioritetai

Tarptautinio bendradarbiavimo su įvairiais partneriais Kinijoje ir iš Kinijos plėtra – išskirtinai sudėtinga, labai perspektyvi ir svarbi bei reikšminga mokslinio pažinimo ir tyrimų sritis. Šios mokslinio pažinimo bei tyrimų srities svarbą ir reikšmingumą sąlygoja:

- ♦ Kinijos visuomenės bei kinų kilmės bendruomenių *įtakos ir paplitimo pasaulyje* mastai ir augimo tempai,
- ♦ Kinijos visuomenei bei kinų kilmės bendruomenėms priskirtinų *žmogiškųjų išteklių potencialo* dydžiai bei jų augimas,
- ♦ Kinijos *ekonomikos potencialas* bei jo augimo perspektyva,
- ♦ Kinijos bei kinų kilmės *kultūros* ir jos tradicijų vaidmuo bei reikšmingumas,
- ♦ Kinijos visuomenės bei jos socialinio ir ekonominio gyvenimo, kultūros mokslo ir technologijų pažangos gebėjimų poveikio situacijai *globaliu mastu* didėjimas

Mokslinis pažinimas bei tyrimai, skirti tarptautiniam bendradarbiavimui su įvairiais partneriais Kinijoje ir iš Kinijos, gali būti plėtojami daugeliu krypčių, suvokiant, kad pastarųjų tarpe *prioritetinėmis* yra laikytinos tokios:

1. Mokslinis pažinimas ir tyrimai, skirti *Kinijos kultūros, ekonomikos ir valstybės vykdomos politikos vaidmeniui ir poveikiams situacijai pasaulyje bei šiuolaikiniams raidos ir plėtros procesams globaliu mastu*, suvokiant, kad tokio mokslinio pažinimo ir tyrimų rezultatų pagalba gali būti:

- ◆ apibrėžtas Kinijos kultūros ir ekonomikos raidos vaidmuo bei šios raidos poveikiai situacijai pasaulyje *įvairiais laikotarpiais*, tuo pačiu išryškinant *ilgalaike istorines tendencijas*, charakterizuojančias *ilgalaike* Kinijos kultūros ir ekonomikos raidą bei šios raidos poveikį mūsų dienų situacijai pasaulyje,
- ◆ išryškinti Kinijos kultūros ir ekonomikos raidos procesai, kurie pasižymi *išskirtiniu vaidmeniu* bei *išskirtine įtaka* mūsų dienų situacijai pasaulyje ir kurių *identifikavimas* yra suvoktinas kaip esminė prielaida adekvačiai vertinti tarptautinio bendradarbiavimo su įvairiais partneriais Kinijoje ar iš Kinijos reikmes, galimybes ir perspektyvas,
- ◆ išryškintas Kinijos *valstybės* bei įvairių verslo ir viešajame sektoriuose veikiančių *organizacijų* bei kitų *subjektų* vaidmuo ir jų poveikio į situaciją mūsų dienų pasaulyje galimybes ir prielaidas,
- ◆ išryškinti *kultūros ir mentaliteto ypatumų grindžiami veiksniai*, nulemiantys Kinijos kultūros, ekonomikos ir valstybės bei jos vykdomos politikos vaidmenį šiuolaikiniame pasaulyje;

2. Mokslinis pažinimas ir tyrimai, skirti *šiuolaikinės Kinijos visuomenei, jos gyvenimo būdui, pokyčių tendencijoms*, pasireiškiančioms mūsų dienų globalizacijos sąlygomis; suvoktina, kad tokio mokslinio pažinimo ir tyrimų rezultatų pagalba gali būti:

- ◆ identifikuoti tiek šiuolaikinei Kinijos visuomenei visumoje, tiek skirtingiems socialiniams sluoksniams bei visuomenės grupėms būdingi *gyvenimo būdo ypatumai*, išryškinti *gyvenimo būdo pokyčius* sąlygojantys įvairios kilmės veiksniai, apibrėžti tokių pokyčių *prioritetai* bei vyraujančios *gyvenimo būdo pokyčių tendencijos*, ypač tos, kurios yra itin svarbios inicjuojant, parengiant, pagrindžiant bei įgyvendinant tarptautiniam bendradarbiavimui plėtoti skirtus sprendimus,
- ◆ išryškinti *globalizacijos procesų bei tarptautinių ryšių* sąlygojami *poveikiai* šiuolaikinės Kinijos visuomenės *gyvenimo būdo kaitai*, apibrėžti

visuomenės struktūros pokyčiai bei šių pokyčių reikšmingumas tarptautinių ryšių plėtros procesų kontekste,

- ◆ išryškinti *prioritetiniai poreikiai ir perspektyvos* kryptingai plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos, atsižvelgiant tiek į pokyčius šiuolaikinėje Kinijos visuomenėje bei jos struktūroje, tiek į Kinijos visuomenei bei įvairiems jos sluoksniams būdingus gyvenimo būdo ypatumus ir paties gyvenimo būdo pokyčius;

3. Mokslinis pažinimas ir tyrimai, skirti Kinijoje sukauptam ir turimam *ekonominiam potencialui ir jo plėtrai*, taip pat *ekonominiams santykiams* su Kinija, suvokiant, kad tokio mokslinio pažinimo ir tyrimų rezultatų pagalba gali būti:

- ◆ apibrėžtos *konkrečios galimybės* kryptingai plėtoti *tarptautinę prekybą* su Kinija, atsižvelgiant tiek į *eksporto* į Kiniją bei į *importo* iš Kinijos plėtros perspektyvas, tiek ir į eksporto iš Kinijos į kitas šalis bei į importo iš kitų šalių pačioje Kinijoje plėtojimo poreikius,
- ◆ apibrėžtos *konkrečios galimybės* kryptingai pritraukti tiek *investicijas* į Kiniją, tiek ir *investicijas* į kitas šalis iš Kinijos, atsižvelgiant į įvairių gamybos bei paslaugų sektorių plėtros tiek Kinijoje, tiek ir kitose šalyse poreikius, galimybes bei perspektyvas,
- ◆ apibrėžtos *konkrečios galimybės* kryptingai aktyvinti *inovacijas bei inovacinę veiklą*, ypač – siekiant plėtoti bei efektyvinti *aukštųjų technologijų sektorių*, tame tarpe suvokiant, kad tarptautinio bendradarbiavimo su įvairiais partneriais Kinijoje ar iš Kinijos plėtra yra *labai svarbi prielaida* aktyvinti inovacijas bei inovacinę veiklą ir plėtoti bei efektyvinti aukštųjų technologijų sektorių tiek Kinijoje, tiek ir kitose šalyse,
- ◆ parengti *konkretūs projektai*, skirti inicjuoti, megzti bei įgyvendinti ir toliau plėtoti įvairias *tarptautinių ekonominių ryšių schemas*, numatant sąveiką ir bendradarbiavimą su konkrečiais partneriais Kinijoje ar iš Kinijos ir teikiant prioritetus įvairaus pobūdžio *tinklų* kūrimui bei *tinklaveikos* plėtrai;

4. Mokslinis pažinimas ir tyrimai, skirti Kinijoje, jos visuomenėje bei kinų kilmės bendruomenėse sukauptoms *valdymo, vadybos ir administravimo tradicijoms* bei *vadybos ir organizavimo kultūrai*, taip pat *kitų kultūrų sąveikai su atitinkamomis kinų kilmės kultūromis* bei skirtingų kultūrų *tarpusavio*

adaptacijai plėtojant tarptautinį bendradarbiavimą su įvairiais partneriais Kinijoje ar iš Kinijos; suvoktina, kad tokio mokslinio pažinimo ir tyrimų rezultatų pagalba gali būti:

- ◆ apibrėžtos esminės *valdymo, vadybos ir administravimo tradicijos*, būdingos tiek Kinijos visuomenei apskritai, tiek įvairiems socialiniams sluoksniams bei grupėms, įvertintas šių tradicijų reikšmingumas bei jų svarba tarptautinio bendradarbiavimo su įvairiais partneriais plėtros procesų kontekste,
- ◆ identifiikuotos galimybės tiek *kryptingai pasinaudoti* Kinijoje susiklosčiusiomis valdymo, vadybos ir administravimo tradicijomis, tiek *prisitaikyti* prie jų, tiek ir kryptingai jas *pakeisti* arba *modernizuoti* adekvačiai tarptautinio bendradarbiavimo plėtros poreikiams,
- ◆ parengiami ir įgyvendinami tarptautiniam bendradarbiavimui su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos plėtoti ir efektyvinti skirti *labiausiai tinkami valdymo, vadybos ir administravimo modeliai*, kuriuos pritaikant ir panaudojant praktikoje gali būti užtikrinamas *adekvatumas* tiek istoriškai susiklosčiusioms *vadybos ir organizavimo kultūros tradicijoms* bei naujai susiformavusioms *gyvenimo būdo ir socialinės elgsenos normoms*, tiek ir *konkrečioms tarptautinio bendradarbiavimo plėtros poreikiams*,
- ◆ parengiamos ir įgyvendinamos *tarpe – ir daugiakultūre vadyba grindžiamos konkrečios priemonės*, skirtos *kompleksiškai* panaudoti įvairiais tarptautinio bendradarbiavimo su partneriais Kinijoje ir iš Kinijos plėtojimo atvejais, tame tarpe – įvairiais atvejais, kai toks bendradarbiavimas yra aktyvinamas plėtojant įvairius tiek verslo, tiek ir viešuosius sektorius.

Akivaizdu, kad minėtomis kryptimis atliekamais moksliniais tyrimais gali būti sprendžiama gana reikšminga *mokslinė problema*, kurios esmė yra ta, jog šiuolaikinėse *socialiniuose moksluose*, visu pirma – *vadybos* bei kituose gretimuose moksluose, *stokojama* tiek *teorinių pažangios praktinės patirties apibendrinimų*, tiek ir *šiuolaikiniams iššūkiams bei poreikiams adekvačių metodikų, teorinių modelių bei sprendimų*, kuriais remiantis būtų galima *kryptingai ir efektyviai inicijuoti ir plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos*: tuo pačiu galima teigti, kad šiuo metu *stokojama* adekvataus *mokslinio įdirbio*, reikalingo siekiant sėkmingai spręsti daugelį *praktinių*

problemy, kylančių plėtojant įvairaus pobūdžio ryšius su Kinija.

Akivaizdu, kad nurodytosios mokslinės problemos sprendimas gali būti suvokiamas ir kaip minėtųjų mokslinių tyrimų *tikslas*, orientuotas į tai, kad tarptautinis bendradarbiavimas su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos būtų plėtojamas turint atitinkamus teorinius bei metodinius pagrindus.

Pažymėtina ir tai, kad minėtomis kryptimis atliekami moksliniai tyrimai būtinai turi būti grindžiami nuostata *adekvačiai* atsižvelgti į šiuolaikinei Kinijos raidai charakteringas *istorines ištakas* bei į mūsų dienų situacijos *istorinį kontekstą*. Dėl šios priežasties iškyla poreikis detaliau aptarti tas *istorines aplinkybes*, kurios yra suvoktinos kaip itin reikšmingos nagrinėjant ir vertinant bendradarbiavimo su partneriaus Kinijoje ar iš Kinijos plėtojimo perspektyvas.

Adekvatus Kinijos visuomenės raidos ir jos istorijos pažinimas – esminė prielaida plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą su Kinija mūsų dienomis ir ateityje

Kinija, jos visuomenė, raida, kultūra, ekonomikos augimas – daugelio mokslinių tyrimų objektas (Chu, C.M., 2013; Behrndt, P., 2012; Mike, B., 2001; Elegant, R., 2013; Wang, H., 2006). Pastebėtina, kad Kinijai skirtuose moksliniuose tyrimuose beveik visais atvejais pabrėžiama, kad Kinija ir kaip šalis, ir kaip valstybė yra *unikali* – ir, toli gražu, ne vien įspūdingais ekonominio augimo tempais. Beje, Kinija - tai vienintelė tokį ekonominį augimą pasiekusi šalis “komunistinę” ideologiją vienomis ar kitomis formomis postuluojančių šalių tarpe arba vienintelė iš dideliais tempais augančių valstybių, išlaikiusi “komunistinę” ideologiją. Kabutės pastarajame teiginyje nurodo ne tik ideologinės formos negrynumą, bet ir ideologijos vaidmens šiuolaikinės Kinijos ekonominiame gyvenime ribotumą. Ribota ideologijos įtaka ekonomikai, ar, tiksliau, ideologinis negrynumas, kita vertus, leidžia laikyti Kiniją viena iš autoritarinių valstybių, kurių režimo legitimumas yra pagrįstas ekonominiu rezultatyvumu. Galima daryti prielaidą, kad rezultatyvi ekonominė politika turi ar gali turėti reikšmingų padarinių socialinei struktūrai ir politiniam gyvenimui: iš esmės tai yra suderinamumo klausimas - kiek įmanoma išlaikyti unikalų “komunistinio” autoritarizmo ir aukštų ekonomikos augimo tempų derinį (Szczepanski, K., 2013) Minėtasis klausimas yra labai svarbus ir ta

prasme, kad tarptautinio bendradarbiavimo su partneriais Kinijoje ar is Kinijos plėtros sąlygomis tenka tiek suvokti ypatybes, kurias sąlygoja šiuolaikinės autoritarizmo Kinijoje apraiškos, tiek ir sugebėti „prisitaikyti“ prie šių ypatybių (Szczepanski, K., 2013).

Ypač pabrėžtina, kad tarptautinio bendradarbiavimo su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos aktyvinimui yra būtina labai rimtai nagrinėti ir pažinti situacijos Kinijoje ypatumus, tame tarpe - sąlygojamus gana specifinės modernizavimo procesų logikos, kurios esmė - „komunistinio“ autoritarizmo ir laisvos atviros rinkos ekonomikos modelių kombinacija. Savo ruožtu, siekiant adikvačiai įvertinti situacijos Kinijoje esmę ir bendradarbiavimo su partneriais Kinijoje ar iš Kinijos galimybes ir perspektyvas, yra tikslinga detaliau aptarti istorines ir kultūrines mūsų dienų situacijos ištakas, tame tarpe – apimant įvairius laikotarpius nuo seniausiųjų laikų.

Kinijos civilizacijos ištakos. Kinijos civilizacija yra viena seniausių pasaulyje. Rašytiniai Kinijos istorijos šaltiniai siekia 1500 metų pr. m. e. Žinoma, kad pagrindiniai civilizacijos židiniai Kinijoje formavosi prie Chuanchės (Geltonosios) ir Jangdzės (Mėlynosios) upių. Ankstyviausi su žmonėmis susiję radiniai dabartinės Kinijos teritorijoje yra du dantys ir akmens įrankiai, rasti Junanio provincijoje (Juanmu-žmonės), datuojami 1,7 mln. metų pr. m. e. Tai buvo Homo erectus, kaip ir vėlesniais laikais datuojami „Pekino žmonės“, Kinijos teritorijoje gyvenę maždaug prieš 400 000 metų. Civilizacijos užuomazgų randama apie 8000 m. pr. m. e. Iki 5000 m. pr. m. e. vystosi žemdirbystė, medžioklė, žvejyba. Neolito žmonės augino kiaules, šunis, užsiiminėjo keramika. Apie 5000 m. pr. m. e. gyvavo keletas neolitinių kultūrų. Ilgainiui iškilo Sia gentis. Ilgai gyvavo mitai, kad Kinijos istorija prasidėjo nuo legendinių kultūrinių herojų bei imperatorių Fuxi (Fusi), Nuwa (Niuva), Shennong (Šennong), Huangdi, Zhuanxu (Džuansiu), Diku, Yao (Jao) ir Shun (Šun), kartais priskiriamas ir Sia dinastijos pradininkas Yu (Ju). Jokių istorinių jų asmenybių patvirtinimo nėra (Chu, C. M. , 2013)..

Ypač pažymėtina, kad civilizacijos židinių Kinijoje formavimasis yra sietinas su įvairiomis *imperatorių dinastijomis*, kurių veikla buvo savotiškas „pamatas“ atsirasti mūsų dienų Kinijos kultūrai būdingoms tradicijoms. Kinijoje atsiradusios

dinastijos sukūrė biurokratinę sistemą, kuri didele dalimi rėmėsi *konfucianizmu*. Kiniją *vienijo* rašytinė kalba, tuo tarpu vietiniai dialektai smarkiai skyrėsi vienas nuo kito. Beje, tradicinė kinų istoriografija Kinijos istoriją periodizuoja pagal valdžiusias *imperatorių dinastijas* (Gauri, S., 2011).

Seniausiąjį Kinijos istorijos laikotarpį, pažintiną siekiant plėtoti bendradarbiavimą su Kinija mūsų dienomis, galima apibūdinti išryškinant *svarbiausiųjų imperatorių dinastijų valdymo periodus*.

Šang dinastijos valdymo periodas (1600–1046 m. pr. m. e.) yra svarbus daugeliu požiūrių. Išliko rašytinių šaltinių, kuriuose randama žinių apie to meto politiką, ekonomiką, kultūrą, religiją, taip pat apie geografiją, astronomiją, meną, mediciną. Svarbi Šang laikotarpį charakterizuojanti aplinkybė – bronzos gaminiai. Svarbiausi aukojimai būdavo susiję su mirusiais valdovais. Hierarchijos viršūnėje buvo Šangdi – „aukščiausiasis protėvis“, su kuriuo bendrauti teisę turėjo tik valdovas. Šang dinastiją įkūrė maištininkas, nuvertęs paskutinį ankstesnės dinastijos Sia valdovą. Įdomu, kad Šang sostinių buvo septynios (Chu, C. M. , 2013).

Džou dinastijos valdymo metu (nuo XI amžiaus pr. m. e. iki 221 m. pr. m. e.) Kinijoje susiformuoja „Dangaus mandato“ idėja: valdovas („Dangaus sūnus“) valdo gavęs teisę iš Dangaus, tačiau Dangus gali atsiimti mandatą iš valdovo, kuris pasirodo esąs netinkamas. Šioje koncepcijoje Dangus (Tian) jau yra aukščiau už Šang dinastijos aukščiausiąjį protėvį Šangdi. Vakaruose ne kartą mėginta Džou politinę sistemą pavadinti „feodalinė“. Ko gero, patogiausia jai apibūdinti vartoti kinišką terminą – fengdzian. Džou laikotarpiu imta gaminti iš geležies. Intensyviai plėtojama žemdirbystė (Chu, C. M. , 2013).

Cin dinastijos valdymo laikotarpiu (221–207 m. pr. m. e.) valstybė sustiprėjo: valdovas turi visą valdžią, ypač stiprinama kariuomenė. Kaip žinom, IV a. pr. m. e. nukariaujama Džou valstybė, kurios valdovas anksčiau buvo laikomas visos Kinijos valdovu. 221 m. pr. m. e. Cin valdovas Ing Dženg baigia nukariavimus ir pasiskelbia „pirmuoju aukščiausiu imperatoriumi“ – Ši Huangdi. Kadangi Ši Huangdi pirmasis pasiskelbė „imperatoriumi“ po suvienijimo 221 m. pr. m. e., būtent šie metai laikomi „Cin dinastijos“ pradžia. Centralizacija buvo stiprinama standartizuojant įstatymų kodeksus bei biurokratinės procedūras, suvienodinant raštą bei pinigų (Chu, C. M. , 2013).

Han dinastijos valdymo periodas (206 m. pr. m. e. – 220 m.) laikomas vienu svarbiausių klestėjimo laikotarpių Kinijos istorijoje. Iki šiol etniniai kinai save vadina „haniais“. Įkūręs dinastiją, Liu Bangas padalino šalį į keletą „feodalinių valstybių“, kad patenkintų savo buvusius sąjungininkus, nors jais planavo atsikratyti vėliau, sustiprinęs valdžią. Kita vertus, Han dinastijos valdymo metu *konfucianizmas* paskelbtas oficialiąja ideologija. Kinijoje tuo metu prasidėjo politinio susiskaldymo laikotarpis. Rytų Han valdymo pabaigoje iškilę karvedžiai iš pradžių įkūrė tris valstybes, vėliau jos susivienijo, tačiau ir vėl suskilo. Etniniai kinai masiškai kėlėsi į Pietus, ir ten, taip pat neilgaamžėse valstybėlėse, toliau buvo plėtojama kinų kultūra. Šiaurėje valdė nekinų tautos, vadinamieji „barbarai“. Šis laikotarpis vadinamas Pietinių ir Šiaurinių dinastijų laikotarpiu (Zhou, R., 2012).

Kinijos „viduramžiai“ – tai periodas, kai Kinijoje III–VI a. buvo politinio susiskaldymo laikotarpis. Tuo metu šiaurėje valdė vadinamieji „barbarai“. „Šešiomis dinastijomis“ vadinamos dinastijos, valdžiosios pietuose. Visas laikotarpis kartais apibendrintai vadinamas „viduramžiais“. Šiame laikotarpyje Kinijoje išplito *budizmas*, atsiranda daug meno, filosofijos naujovių (Chu, C. M., 2013).

Sui dinastijos valdymo periodas (581–618 m.) pasižymėjo tuo, kad Sui dinastija 589 m. vėl suvienijo šalį, tačiau tai buvo trumpiausias (išskyrus Čin) suvienijimo laikotarpis Kinijos istorijoje. Valdant Sui, milijonai žmonių dirbo kasant Didįjį Kinijos kanalą, iki šiol ilgiausią pasaulyje (Chu, C. M., 2013).

Tang dinastijos valdymo periodas (618 – 907 m.) yra svarbus tuo, kad *budizmas* tapo vyraujančia religija, šiuo laikotarpiu buvo daug naujų technologinių išradimų, klestėjo menas. Tang imperija ėmė silpti po VIII a. viduryje kilusio An Lušano sukilimo: prarandamos teritorijos, kinta valstybės sistema. Galutinai Tang dinastiją sužlugdė iš didelį savarankiškumą įgavusių šalies pakraščių kilęs separatizmas. Po Tang dinastijos laikotarpio sekė dar vienas politinio chaoso periodas: tai taip vadintas „Penkių dinastijų“ ir „Dešimties karalysčių“ laikotarpis (Chu, C. M., 2013).

Song dinastijos valdymo periodas (960–1279 m.) pasižymėjo tuo, kad Song dinastija įsitvirtino didžiojoje Kinijos dalyje. Tuo metu taip pat netrūko politinės kaitos bei nestabilumo. Song valdymas pasižymėjo siekiu palaikyti taikius

santykius su kaimyninėmis šalimis. 1127 m. džiurčenų Dzin valstybė užėmė Song sostinę Kaifengą, ir Song valdžia buvo priversta persikelti į pietus – prasidėjo vadinamasis Pietų Song periodas. Song dinastijos laikotarpis pasižymėjo sparčia ekonomikos raida, miestų augimu. Miestai išaugo į tikrus prekybos, pramonės centrus. Ištobulinamos spausdinimo technologijos. Karyboje imamas naudoti parakas. Atgimsta susidomėjimas *konfucianistiniais* idealais, valdininkų atrankoje įtvirtinama *valstybinių egzaminų sistema* (Chu, C. M., 2013).

Juan (Yuan) dinastijos valdymo periodas (1271–1368 m.) yra svarbus tuo, kad kartu su istorine Kinija ir Mongolija vienoje valstybėje atsidūrė nepriklausomos šalys, tokios kaip Tibetas, Dali (Junanas), Korėja. Atsivėrus prekybiniam keliams, keliautojai iš Vakarų galėjo pasiekti Kiniją. Juan dinastija buvo pirmoji, Pekiną (tuometinis Dadu) padariusi savo sostine. Juan žlugo dėl netvarkos valstybėje prasidėjus valstiečių maištams (Chu, C. M., 2013).

Ming dinastijos valdymo periodas (1368–1644 m.) yra svarbus tuo, kad Ming dinastija buvo paskutinė Kinijos valdovų- kinų dinastija (ji atėjo po mongolų, ją pakeitė mandžiūrai). Pirmasis Ming valdovas buvo valstiečių kilmės ir labai nepasitikėjo intelektualais valdininkais, todėl jie buvo persekiojami, visai ribojama jų veikla, stengiamasi valstybę valdyti pasikliaunant vietinėmis bendruomenėmis. Tai ilgainiui lėmė *eunuchų* iškilimą ir eunuchų varžymąsi su intelektualais. Ming laikais buvo surengtos didžiosios jūrų ekspedicijos po Indijos vandenyną. Įkurtas didžiulis jūrų laivynas bei kariuomenė. Tačiau vėliau orientacijas į atvirumą pakeitė orientacija į izoliaciją, politikoje vyravo neigiamas nusiteikimas svetimšalių atžvilgiu. Dinastijos valdymo pabaigoje didelę grėsmę ėmė kelti mandžiūrai. Pasinaudoję proga, kai prieš dinastijos valdymą sukilę armijos dezertyrai užėmė Pekiną, mandžiūrai įžygiavo į sostinę kaip išvaduotojai ir pasiliko joje Ming imperatoriui nusižudžius, dalis jo giminės pabėgo į pietus ir ten kurį laiką išlaikė rezistencinę Pietų Ming valdžią (Chu, C. M., 2013).

Čing dinastijos valdymo periodas (1644–1911 m.) yra svarbus tuo, kad tai – paskutinė Kinijos imperijos dinastija. Ją įkūrė mandžiūrai, įsiveržę iš šiaurės XVII a. viduryje. Mandžiūrai greitai perėmė tradicinį *konfucianistinį* valdymo būdą, tačiau savo pačių kultūrinį savitumą

stengėsi išsaugoti. XIX a. Čing valdžia nusilpo dėl socialinių, ekonominių, demografinių problemų. Visuomenėje plito priklausomybė opiumui. Pasinaudoję pretekstu, kad Kinijos valdžia prekybą opiumu uždraudė, vakariečiai pradėjo pirmąjį taip vadinamą opiumo karą, vėliau kilo antrasis. Opiumo karų pasekmė – Kinijoje Didžioji Britanija bei kitos Vakarų šalys įgijo savo „koncesijas“, kurių pagrindu įgavo ypatingų prekybos privilegijų. Čing dinastijos valdžią taip pat labai susilpnino XIX a. viduryje kilęs Taiping sukilimas (Chu, C. M., 2013). XIX ir XX amžių sandūroje kinai bandė maištauti prieš Vakarų valstybių įtaką, tačiau svetimšaliai tik sustiprino savo pozicijas. Savo ruožtu, sustiprėjo ir kitokių valdymo sistemų šalininkai, imamas reformuoti imperijos valdymas (Chu, C. M., 2013).

Taigi, pateikti duomenys apie įvairių dinastijų valdymą leidžia suprasti, jog mūsų dienų Kinijos kultūra formavosi veikiant be galo sudėtingoms ir daugialypėms aplinkybėms: šios aplinkybės turėjo didelį poveikį mūsų dienų situacijai Kinijoje

Kinijos Respublika: 1912-1949 m. laikotarpio ypatumai. Siekiant adekvačiai suvokti ir suprasti prasmę tų istorinių aplinkybių, kurios turėjo įtakos mūsų dienų situacijai Kinijoje, yra būtina atkreipti dėmesį į istorinį patyrimą, kuris buvo sukauptas taip vadinamuoju Kinijos Respublikos 1912-1949 m. laikotarpiu.

Sun Jatseno vadovaujamo revoliucinio sukilimo 1911 m. pasėkoje buvo paskelbta Kinijos Respublika. 1912 m. atsistatydino paskutinis Kinijos imperatorius Pu-I, Kinija tapo respublikinio tipo valstybe. Respublikos vidaus padėtis nebuvo itin stabili, šalyje varžėsi karo vadai, svetimšalių jėgos. Įvairiais požiūriais reiškėsi konfliktas su Japonija: 1931 m. Japonija įsiveržė į Mandžiūriją ir iki 1933 m. ją okupavo (Chu, C. M., 2013).

Kaip vadovaujanti politinė jėga Kinijoje susiformavo taip vadinamas Guomindanas (nacionalistinė partija), vėliau kilęs konfliktas tarp Guomindano vyriausybės ir Kinijos komunistų partijos peraugo į pilietinį karą. Be to, grėsmę Kinijai kėlė auganti Japonijos galia. Kartu pasakytina, kad laikotarpis nuo 1927 m. iki 1937 m., dar vadinamas „Nankino dešimtmečiu“, buvo sąlyginai stabilaus valdymo laikotarpis (Chu, C. M., 2013).

Provincijose tęsėsi pilietinis karas su komunistais. Po nesėkmingų karinių kampanijų serijos, 1934 m.

Guomindanui pavyko komunistus išvyti iš jų pagrindinės teritorijos - Dziangsi. Komunistai leidosi į ilgą žygį: 1934-1935 m., vengdami susidūrimo su Guomindano armija, jie įveikė tūkstančius kilometrų. Guomindanas ir jo lyderis Čiang Kaišekas sėkmingai įtvirtino savo valdžią miestuose (bet ne kaimo vietovėse). Beje, ši aplinkybė yra labai svarbi suvokiant šiuolaikinės miestų raidos ir urbanizacijos Kinijoje ištakas (Behrendt, P., 2012).

XX amžiaus ketvirtasis dešimtmetis buvo *kosmopolitinės miestų kultūros klestėjimo* laikotarpis, ypač iškilo Šanchajus. Didiesiems miestams - Šanchajui, Pekinui, Tiandzinui ypač darė įtaką juose susiformavusios ir išlikusios Vakarų šalių įtakos židiniai (Chu, C. M., 2013).

Guomindanas savo valdymą rėmė Sun Jatseno suformuluotais „Trimis liaudies principais“ (liaudies suvereniteto, liaudies pragyvenimo šaltinių bei nacionalizmo) ir numatytomis valstybės kūrimo stadijomis - karinio valdymo etapas baigėsi su Šiaurės ekspedicija, prasidėjo politinės globos etapas, kuris turėjo ateityje baigtis rinkimais ir konstituciniu valdymu (Behrendt, P., 2012).

1934-1935 m. laikotarpiu buvo vykdytas „Naujojo gyvenimo judėjimas“, kuriuo buvo siekiama sukurti dvasiškai ir fiziškai tvirtą tautą. Nors ir buvo iškelti dideli tikslai „pataisyti“ tautos moralę, ilgainiui iš judėjimo teliko orientacijos į smulkmenišką higienos normų taikymą. 1931 m. japonai užėmė Mandžiūriją ir paskelbė ją savo satelitine valstybe. Į Mandžiūrijos „sostą“ buvo „pasodintas“ anksčiau atstatydintasis Čing imperatorius Pu-i. Tai neigiamai paveikė Kinijos ekonomiką, nes Mandžiūrija buvo itin svarbi plėtojant pramonę. Kitoms šalims nereaguojant, japonai stūmėsi toliau į Pietus nuo Didžiosios sienos. 1937 m. liepą prasidėjo atviras karas tarp Kinijos ir Japonijos. Po trijų mėnesių trukusių mūšių ir bombardavimų japonai užėmė Šanchajų, neilgai trukus krito sostinė Nankinas. Nankine prasidėjo itin žiaurios žudynės (Nankino žudynės). Komunistai su Guomindano pajėgomis drauge kovojo su japonais, tačiau nesutarimai tarp jų pačių kuo toliau, tuo labiau ryškėjo. Karas su Japonija pagaliau leido komunistams atvirai ir legaliai suburti savo armiją - visų pirma iš valstiečių, kurie komunistus noriai sekė, nes jie galėjo suteikti jiems realią apsaugą, kokios Guomindano vyriausybė taip ir nesuteikė (Chu C. M., 2013)..

1945 m. baigėsi Antrasis Pasaulinis karas. Kinijoje japonai buvo nugalėti JAV pagalbos dėka. Nors teoriškai didžiajame kare Kinija buvo nugalėjusiųjų pusėje, pati šalis buvo labai prastos būklė - ekonomiškai silpna ir ties atviro pilietinio karo riba.

Intensyvėjant pilietiniam karui, Kinijos Respublikos valdžia buvo priversta pasitraukti į Taivaną, vėliau, kelių dešimtmečių bėgyje, ši valdžia teigė esanti teisėta Kinijos valdžia. Beje, Taivane buvo laikomasi pozicijos, kad parlamente turėtų išlikti parlamentarai, išrinkti žemyne 1947-1948 m. Gerokai vėliau, per vietinės reikšmės rinkimus ir papildomus rinkimus į parlamentą iškilo grupė politikų, save vadusių *dangwai* - "už Partijos ribų": 1986 m. šie politikai susivienijo į Demokratinę progreso partiją (Chu, C. M. 2013).

Kinijos Liaudies Respublika nuo 1949 m. iki mūsų dienų. 1949 m. Kinijos komunistų lyderis Mao Dzedongas (Mao) paskelbė Kinijos Liaudies Respublikos įkūrimą. Nuo pat pradžių Mao siekė įsteigti efektyvią ir visą šalį apimančią valdžios struktūrą. Galia buvo padalinta tarp trijų atšakų: Kinijos komunistų partijos, formalių vietinės valdžios vienetų ir armijos. Komunistų partija stipriai augo ir 1950 m. pabaigoje jai priklausė virš 5,8 mln. žmonių. Jos nariai užėmė svarbiausius postus valdžioje, teismuose, švietimo sistemoje ir armijoje. Regioniniai partijos padaliniai buvo koordinuojami centrinio komiteto. Mao ypatingai pabrėžė klasių kovą ir vykdė įvairias kampanijas prieš buvusius žemvaldžius ir kapitalistus. 1950 m. pabaigoje buvo sustabdyta užsienio kompanijų veikla ir užsienio investicijos, buvo vykdomos prieš kitų šalių piliečius nukreiptos akcijos, privertusios juos palikti Kiniją. 1951 m. vasarą pradėti reidai prieš galimus vidaus sukilėlius. 1950 m. spalį Kinija įsiveržė į Tibetą ir per metus jį visiškai užėmė. Tuo pat metu Kinija įsitraukė ir į Korėjos karą, palaikydama Šiaurės Korėjos pusę. Mao tikėjo, kad socializmas nugalės visas kitas ideologijas ir po pirmojo penkmečio, kuris rėmėsi sovietine centralizuotai kontroliuojamos ekonomikos sistema, 1957 m. nusprendė imtis ambicingo Didžiojo šuolio projekto, kurios dalimi buvo masinė kolektyvizacija (Szczepanski, K., 2013).

Didžiojo šuolio projektas buvo nesėkmingas, Kinijoje prasidėjo „kultūrinės revoliucijos“ epocha, kurios metu taip pat buvo patirtos įvairios nesėkmės: šios nesėkmės vėliau kiek sumažino Mao įtaką. Laikui bėgant įvyko pokyčiai Kinijos vadovybėje,

administracinius klausimus perėmė Liu Shaoqi ir Den Siaopinas. Tuo pačiu prasidėjo esminiai ir ryškiai radikalūs pokyčiai tiek Kinijoje visumoje, tiek ir Kinijos vidaus ir užsienio politikoje.

Ypač pabrėžtina, kad per visą tolimesnių pokyčių laikotarpį, praktiškai – iki mūsų dienų, Kinija formaliai išlaikė marksistinę-leninistinę-maoistinę ideologiją.

Balansas, kurį buvo mėginama išlaikyti tarp teorinio komunistinio modelio ir rinkos ekonomikos praktikos, yra svarbus politinę sistemą charakterizuojantis veiksnys, bet ideologinės mobilizacijos potencialas Kinijoje vis mažėja — šalis tampa „įprasta“ autoritarine valstybe (Gibney, F. B., 2013)..

Itin reikšmingos raidos etapas prasidėjo po 1980 metų, taip vadinamomis Den Siaopino reformomis.

Griežtas prisirišimas prie komunistinės ideologijos buvo paskelbtas tuo pat metu, kaip ir ekonominės reformos, ir apėmė keturis principus: (1) išlaikyti socialistinį raidos kelią; (2) išlaikyti proletariato diktatūrą; (3) išlaikyti komunistų partijos vadovavimą; (4) išlaikyti ištikimybę marksizmo-leninizmo ir Mao Dzedongo idėjoms. Modernizacija Den Siaopinui niekada nereiškė socialistinio kelio atsisakymo, jo devizai „ieškoti tiesos iš faktų“ ir „praktika yra vienintelis tiesos kriterijus“ reiškė tikėjimą, kad socializmas (ir komunizmas) gali būti klestėjimo garantija (Gibney, F. B., 2013).

„Socializmą su kiniškėmis ypatybėmis“ Den Siaopinas paskelbė tuo pat metu, kaip ir ideologinį nuolat kintančių „socialistinės modernizacijos“ eksperimento formų pateisinimą, kuris rėmėsi marksistine „bazės“ ir „antstato“ teorija. Vis dėlto ekonominis liberalizavimas sukūrė pagrindus interesų diferenciacijai. Ekonominė reforma politinės sistemos tipą nutolino nuo maoistinio totalitarizmo. Autoritarizmas buvo optimalus pasirinkimas todėl, kad atitiko partijos legitimumo lygį: autoritarizmo lygis buvo sumažėjęs dėl „didžiojo šuolio“ ir „kultūrinės revoliucijos“ padarinių, bet liko pakankamai aukštas dėl rezultatyvios ekonominės politikos (Elegant, R., 2013).

Prasidėjus reformoms, susiklostė nauja situacija, kurioje teko dar kartą iš naujo apibrėžti partijos ideologiją, kad būtų pateisintos pačios ekonominės reformos. XX amžiaus devintajame dešimtmetyje pagrindinė reformų kryptis buvo

perėjimas iš „socialistinės plano ekonomikos“ į „socialistinę produkcijos ekonomiką“. Dešimtajame dešimtmetyje buvo oficialiai paskelbta apie perėjimą į „socialistinę rinkos ekonomiką“. Šis pasikeitimas nėra vien terminologinis: ši totalitarizmo instrumento ideologija virto simboliu, skirtu legitimuoti režimą, pagal Kinijos kultūrinę tradiciją susiejant jo praeitį, dabartį ir ateitį. Tačiau toks teisėtumo šaltinis akivaizdžiai yra nepakankamas, ir naujų šaltinių ieškoma, mėginant atgaivinti Kinijoje ir patriotizmą (jei ne nacionalizmą), ir daugelį kitų tradicinių Kinijos vertybių, taip pat siekiama išugdyti pasididžiavimą pačia modernizacija bei ekonomikos plėtra. Ekonomikos augimu paremtas teisėtumas nereiškia tolesnio politinės sistemos liberalizavimo: sumažinusi įtaką ekonominei raidai, komunistų partija tebekontroliuoja politinę situaciją (Heijden, M., 2013).

Ir komunistų partija, ir vyriausybė išlaikė santykinę vienybę, hierarchiją ir armijos paramą. Tačiau norėdama ilguoju laikotarpiu išlaikyti valdžią, komunistų partija nebegali remtis komunistine ideologija, bet turi arba sukurti naują nuoseklią ideologiją (tai abejotina, turint galvoje partijos veteranų ir intelektualų antagonizmą), arba jėgos priemoneis reaguoti į socialinius protestus (tai reikštų reformų stabdymą ir neprognozuojamus socialinius padarinius), arba ir toliau užtikrinti ekonominį augimą, kuris paprastai susijęs su tolesniu liberalizacijos spaudimu, taigi ir potencialiu partijos įtakos mažėjimu: beje, atrodo, kad pastarasis kelias yra realiausias. Todėl klausimas, ar (ir kiek ilgai) Kinija gali tęsti ekonominę modernizaciją be vienokios ar kitokios politinės liberalizacijos, tampa esminis. Apskritai Kinijos valstybė pastaruosius du dešimtmečius propaguoja ne revoliuciją, bet ekonomikos plėtrą (Chan, J., 2009).

Ši aplinkybė yra itin svarbi suvokiant 2013 m. pradžioje įvykusių pokyčių Kinijos vadovybėje prasmę. Kartu pažymėtina, kad šiuo metu yra akivaizdu, jog politinio stabilumo ir ekonominės plėtos idėja liks svarbiausiu hierarchizuotos ir pusiau reformuotos ekonominės sistemos ir visuomenės interesu. Todėl realiausia, kad trumpuoju ir galbūt vidutiniu laikotarpiu bus siekiama lokalizuoti stichinius protestus, įvairios socialinės įtampos bus malšinamos naudojant prievartą, o kritika bus toleruojama tik nepolitines srityse. Tuo tarpu ilgalaikės ekonominės problemos anksčiau ar vėliau „pareikalau“ atsisakyti „derybinio“ ekonomikos

modelio ir sudarys prielaidas siekti save išlaikančio ekonomikos augimo, paremto mažesniu arba instutualizuotu valstybės kišimusi į ekonomiką (Chow, G. C., 2004).

Beje, kaip nurodoma daugelyje šiuolaikinei Kinijai skirtų publikacijų, mėginimai atsisakyti liberalizacija grindžiamo modelio atneštų esminių struktūrinių pokyčių: valstybė prarastų ankstesnę įtaką konkrečioms įmonėms, todėl sumažėtų ekonominė individų priklausomybė nuo pareigūnų, kontroliuojančių ir vietos verslą, ir savivaldą. Efektyvesnio išteklių naudojimo poreikis verčia centrą ilguoju laikotarpiu atsisakyti ir esminio hierarchijos instrumento — centralizuoto trūkstamų išteklių skirstymo. Šiuo atveju pagrindinis režimo ramstis liktų prievartos struktūros. Realiausia išeitis iš tokios padėties būtų valstybei pripažinti ekonominius interesus turinčių subjektų teisę organizuotis mainais į tai, kad socialinės organizacijos, priklausomos nuo valstybės, atsisakytų konfrontacijos su režimu. Toks nevalstybinių socialiniais ir ekonominiais interesais pagrįstų organizacijų, pirmiausia profesinių sąjungų, pripažinimas pakeistų politinio dalyvavimo pobūdį, kuris savo ruožtu atvertų sistemą politiniams pokyčiams (Easterlin, R. A., 2012).

Akivaizdu, kad aptartas kelias, aišku, yra vienas iš daugelio galimų. Nors sprendimų priėmimo mechanizmas aukščiausioje valdžioje šiuo metu yra labiau instutualizuotas negu prieš prasidedant reformoms, politikos priklausomybė nuo neformalių ryšių ir neformalios elito hierarchijos yra ypatingai ryški (Easterlin, R. A., 2012). Todėl aukščiausių pareigūnų sprendimai yra itin priklausomi nuo asmeninių ryšių ir savybių, neformalių koalicijų. Realu, kad jei modernizacijos politika bus tęsiama, komunistų partija galutinai pasirinks strategiją prisitaikyti prie kiekvienos naujai kylančios problemos. Ypač pažymėtinos problemos, atspindinčios miesto ir kaimo santykius: šiuo metu vykstantys procesai dar labiau „išderina“ miesto ir kaimo balansą, kai dėl sumažėjusių investicijų žemės ūkio produkcijos augimas sustoja, ir Kinijai kyla poreikis dalį žaliavų įsivežti iš užsienio, taip sumažinant iš eksporto gautos valiutos panaudojimo efektyvumą (toks panaudojimas mažina investicijas technologinių inovacijų projektams). Augantys skirtumai tarp miesto ir kaimo skatina darbo jėgos migraciją dideliais mastais, o tai gali tapti destabilizuojančiu veiksmu Kinijos ekonomikoje (Easterlin, R. A., 2012).

Visumoje pastebėtina, kad Kinijos modernizacija kol kas nėra nuosekli, reformos „sustojo pusiaukelėj“, o „derybinės“ ekonomikos sėkmė yra ribota dėl daugelio struktūrinių veiksnių (Chow, G. C., 2001). Svarbiausia, kad tokia padėtis gali skatinti politinius pokyčius. Kinijos valstybė pastaruosius du dešimtmečius propaguoja ne revoliuciją, bet ekonomikos plėtrą. Ekonominė modernizacija Kinijoje paskatino decentralizaciją: ekonominių sprendimų priėmimas ir vykdymo kontrolė perduoti žemesniesiems valdžios lygiams. Atrodo, kad „derybinė“ ekonomika lemia ir „derybinę“ hierarchiją, turint galvoje žemą valdžių tarpusavio santykių institucionalizacijos lygį, neišplėtotą teisinę sistemą ir ekonominių veiksnių svarbą. Centrinės ir vietos valdžios santykius galima apibūdinti kaip kompromisą, pagal kurį centras suteikia vietos valdžiai reikšmingų galių, kurios būtinos, norint užtikrinti stabilų ekonomikos augimą (kadangi didžioji dalis įmonių valdoma vietos pareigūnų). Mainais vietos valdžia įsipareigoja užtikrinti centro nurodymų vykdymą (Chow, G. C., 2001).

Hierarchija yra viena iš sudedamųjų Kinijos politinės kultūros dalių, centro resursai kontroliuoti vietinę politiką ir ekonominius sprendimus išaugo, palyginant su maoistine sistema. Ideologinės hierarchijos teikiamas kontrolės galimybės pakeitė efektyvesnę sistemą, besiremianti profesionaliais analitikais ir gerokai didesniais informacijos srautais. Kita vertus, kiekviename decentralizacijos lygmenyje sprendimai priimami derybomis, atsižvelgiant į aukštesniojo lygmens poreikius ir suteikiant žemesniajam tiek laisvės, kad būtų užtikrinti visų interesai. Hierarchiją išlaiko ir paskyrimų sistema, kai kiekvieno lygio pareigūnus skiria aukštesnio lygio atstovai (Chow, G. C., 2013). Esminis ir išskirtinis centro turimas resursas yra prievartos struktūros - saugumo tarnybos ir armija. Vis dėlto, nepaisant išlikusios valdymo hierarchijos, visuomenės priklausomybė nuo valstybės labai žymiai sumažėjo (Chow, G. C., 2013).

Kaip reikšmingiausi visuomenės priklausomybė nuo valstybės sumažėjimo veiksniai gali būti paminėti keli (Chow, G. C., 2013). Pirma, iširo žemiausio lygio institucijų — universalių darbo vienetų (danvei) sistema, kuri užtikrina gyventojų grupavimą į lengvai kontroliuojamas grupes. Tokia sistema darbo aplinkos ir socialinės apsaugos kontrolę apjungė su ideologine kontrole. Dabar net ir išlikusi darbo vietos priklausomybė nuo

valstybės ir jos hierarchijos nebesuponuoja ideologinės kontrolės ir visuomenės suskaldymo į uždaras grupes (Vogel, E., 2011). Antra, per pastaruosius du dešimtmečius šalyje įvyko komunikacijų revoliucija: inicijuota „iš viršaus“ kaip būdas supažindinti piliečius su kitų regionų ir valstybių patirtimi, taigi unifikuoti šalį, ši revoliucija gerokai sumažino galimybes kontroliuoti informaciją. Ypač svarbi šios revoliucijos dalis — palydovinė televizija, kuri yra vienintelė beveik visuotinai prieinama žiniasklaidos rūšis, daugiau ar mažiau nepriklausoma nuo tebeveikiančios valstybinės cenzūros. Visa tai sukuria spaudimą vyriausybei ne tik tęsti ekonomikos augimo politiką, bet ir imtis tolesnių reformų, kurios „derybinę“ ekonomiką paverstų artimesne rinkos modeliu, kur valstybės kišimosi mechanizmas būtų labiau institucionalizuotas (Chow, G. C. 2013; Vogel, E., 2011). Kartu pabrėžtina, kad, nors ideologinės priklausomybės nuo valstybės beveik nebeliko, pilietinės visuomenės susikūrimas yra problemiškas dėl individų ekonominių interesų įgyvendinimo galimybių priklausomybės nuo valstybės pareigūnų (Chow, G. C., 2013).

Taigi, akivaizdu, kad artimiausiu metu politinio stabilumo ir ekonominės plėtros idėja liks svarbiausiu hierarchizuotos ir pusiau reformuotos ekonominės sistemos ir visuomenės interesu. Todėl realiausia, kad socialinės įtampos bus malšinamos naudojant prievartą. Tačiau ilgalaikės ekonominės problemos, kaip jau aptarta, reikalauja atsisakyti „derybinio“ ekonomikos modelio ir siekti ekonomikos augimo, paremto mažesniu arba institucionalizuotu valstybės kišimusi į ekonomiką (Wu, J., 2000).

Socialinė ekonominė situacija Kinijoje mūsų dienomis. Beveik prieš tris dešimtmečius Kinijos vadovybė pradėjo nerangios ir neefektyvios planinės ekonomikos liberalizavimą, judėjimą į rinką orientuotos sistemos link. Įvykdyta žemės ūkio reforma, atsisakyta senos ir nepasiteisinusios kolektyvizacijos sistemos, pereita prie namų ūkių žemdirbystės, tai sudarė palankias sąlygas smulkaus verslo atsiradimui ir vystymuisi. Šalies užsienio prekybos atvėrimas, 1980 metais pradėtos kurti *specialiosios ekonominės zonos*, kurių tikslas – sudaryti įvairias lengvatas, palankias sąlygas pritraukiant užsienio investicijas. Visa tai lėmė greitą Kinijos ekonomikos augimą, kelis kartus išaugo bendras vidaus produktas, padidėjo gyventojų pajamos, pakilo vartojimo lygis.

Ypatingai sparčiai vystėsi rytiniai pakrantės regionai, kuriuose buvo įsteigtos specialiosios ekonominės zonos: šiuose regionuose buvo sulaukta gausių užsienio investicijų, čia, išnaudodami palankias mokesčių, administravimo bei pigios darbo jėgos sąlygas į šias zonas savo gamybą perkėlė nemažas skaičius užsienio įmonių. Kita vertus, ne viskas buvo taip jau gerai, sukurtą *hibridišką* Kinijos ekonominę sistemą (mišrios ekonomikos) turėjo gana ryškių neigiamų tiek socializmo (biurokratija, korupcija), tiek kapitalizmo (sunkiai kontroliuojama infliacija, didelė pajamų diferenciacija) bruožų (The world trade organisation, 2013).

Kinijoje sunkiai sekėsi veiksmingai *derinti planinę su rinkos ekonomika*, laikytis dar giliose kultūrinėse tradicijose įkūnyto "vidurio" kelio, todėl per pastaruosius keliolika metų buvo imtasi liberalių į rinkos ekonomiką nukreiptų reformų. Augo užsienio prekyba, stipriai išsiplėtė specialiosios ekonominės zonos, kurios pritraukė dar daugiau užsienio kapitalo. Pastebimas kasmetinis beveik 10 proc. siekiantis Kinijos ekonomikos augimas, kuris tik 1997-98 metų Azijos finansinės krizės laikotarpiu buvo kiek sumažėjęs (The world trade organisation, 2013). Vienas pagrindinių augimo stimulų - padidėjusi vidinė paklausa, taip pat ir tai, kad tuo laikotarpiu reikšmingai išaugo ir eksportas. Šiuo metu vienas pagrindinių Kinijos valdžios tikslų ir uždavinių, - tai visomis priemonėmis stengtis išlaikyti stabilų augimą (The world trade organisation, 2013).

Vienas iš pagrindinių veiksnių, nulėmusių spartų Kinijos ekonomikos augimą, - tai *investicijos*, kurios pastaraisiais metais sparčiai didėja. Kartu pastebėtina, kad ekonomikos šuolio pasekmė - augantis fiskalinis deficitas, nors šalies vyriausybė stengiasi jį kontroliuoti (The world trade organisation, 2013). Ženklių vartojimo ir pardavimų padidėjimą galima sieti su pragyvenimo lygiu Kinijoje kilimu bei didėjančiomis žmonių pajamomis. Ypač dideliais pardavimais pasižymėjo telekomunikacijų priemonės, namų apyvokos daiktai. Spartus šalies ekonomikos vystymasis didelės įtakos turėjo ir bendram kainų lygiui: pabrango maisto produktai, paslaugos, degalai, laisvalaikio prekės, tačiau atpigę tokios prekės kaip drabužiai, gyvenamasis būstas. Dėl valstybinių įmonių reformų ir restruktūrizavimo išaugo nedarbo lygis miestuose, todėl vyriausybė ėmėsi įvairių priemonių, tokių kaip perkvalifikavimo, mokymo

programų, privataus kapitalo plėtros skatinimo, siekiant sumažinti nedarbą. Žinoma, neurbanizuotuose kaimo vietovėse nedarbo lygis yra kur kas aukštesnis. Kinijoje sparčiai didėja pramonės gamybiniai pajėgumai, tai nemaža dalimi sąlygota užsienio investicijų bei užsienio šalių kompanijų aktyvaus steigimosi (Chow, G. C. , 2013; The world trade organisation, 2013).

Pinigų pasiūlos augimas paskutiniu metu dėl griežtesnės monetarinės politikos, kuria siekiama kontroliuoti investicijas, šiek tiek sumažėjo, bet vis dar išlieka didelis. Kinija naudoja fiksuotos valiutos sistemą, šalies valiuta (juanis) yra susieta su JAV doleriu. Apskritai, JAV doleris - populiaris atsiskaitymų valiuta tarp įmonių (Chow, G. C. , 2013; The world trade organisation, 2013).

Svarbi Kinijos sėkmingo ekonominio augimo priežastis - *investicijos į infrastruktūrą* - kelius, geležinkelius, uostus, telekomunikacijas (The world business organisation, 2013). Dėl daugybės naujų infrastruktūros plėtojimo projektų užsienio kompanijoms itin pelninga investuoti į tokias sritis kaip metro, į vandens tiekimo ir valymo įrenginius. Paskutinius dvejus metus investicijų į infrastruktūrą augimas siekia beveik 20 procentų, o investicijos į šią sritį laikomos "saugiomis", nes remiamos valstybės. Taip pat pati vyriausybė iš įvairių fondų, bankų skolinasi lėšas ir jas investuoja, tokiu būdu kompensuodama užsienio kompanijų pelno reinvestavimo trūkumą (The world trade organisation, 2013).

Vertinant ekonominę situaciją Kinijoje yra pažymėtina *žemės ūkio* svarba. Žemės ūkis vis dar išlieka svarbia Kinijos ekonomikos sudedamąja dalimi, tai įrodo ir tas faktas, kad maždaug pusė šalies darbo jėgos dirba šiame sektoriuje, nors dirbama žemė Kinijoje sudaro tik apie 10 procentų. Dauguma dirbamos žemės naudojama maistinėms kultūroms, Kinija yra viena didžiausių ryžių, bulvių, soros, miežių, riešutų, arbatos augintojų. Nemaistiniai žemės ūkio produktai aktyviai eksportuojami ir sudaro nemažą Kinijos užsienio prekybos dalį. Daržovės, vaisiai, žuvis, mėsa, grūdai eksportuojami praktiškai tik į Hong Kongą. Nors dėl aktyvaus kultivavimo derlius nėra mažas, pastaruoju metu aktyviai diegiamos naujosios technologijos, ieškoma įvairių būdų padidinti produkciją (The world trade organisation, 2013).

Pramonė – tai svarbiausia Kinijos bendro vidaus produkto sudedamoji dalis. Pagrindinės pramonės

šakos - tai geležies, plieno, anglių, automatinių mašinų, tekstilės. Kinija turi milžiniškus kokybiškos anglies resursus, kurie sukonzentruoti skurdesnėje vakarinėje dalyje, bei yra didžiausia anglių gavėja pasaulyje. Tekstilė taip pat viena stipriausių Kinijos pramonės šakų, o tekstilės gaminiai sudaro didelę dalį eksporto. Paskutiniaisiais metais daugiausiai padidėjo telekomunikacijų, kompiuterių, įvairių elektronikos sričių, transporto, cheminių medžiagų bei metalo gamyba. Sunkioji pramonė augo šiek tiek sparčiau nei lengvoji. Pastaraisiais metais Kinijoje itin sparčiai plečiasi telekomunikacijų rinka, jaučiama didelė šio profilio produktų paklausa šalies viduje. Tikėtina, kad artimiausiais metais augs automobilių gamyba bei naftos pramonė (The world trade organisation, 2013).

Šalies *tarptautinė prekyba* pastaraisiais metais auga itin sparčiai. Vis dėlto, nors ir auga importas, Kinijos užsienio prekyba išlieka orientuota daugiau į eksportą. Prie spartaus pastarųjų metų Kinijos tarptautinės prekybos augimo daugiausia prisidėjo 1999 metų dvišalis susitarimas su JAV dėl Kinijos įstojimo į Pasaulio prekybos organizaciją (PPO). Šis prekybą liberalizuojantis susitarimas, numatė daugelio tarifų ir kitų prekybos kliūčių mažinimą bei panaikinimą. 2001 metų gruodžio mėnesį, po 15 metų derybų, Kinija tapo PPO nare, tuo pačiu prisiimdama daugelį tarptautinės prekybos liberalizavimo įsipareigojimų. Ji įsipareigojo vadovautis vienu pagrindinių PPO principu, pagal kurį PPO narė kažkuriai šaliai nustačiusi mažą muitą turi jį taikyti ir visoms PPO narėms. Visa tai, sudarė sąlygas išnaudoti milžinišką šalies rinkos potencialą (The world trade organisation, 2013).

Taigi, apibendrinant išdėstytus teiginius, galima nurodyti kelis svarbiausius požymius, būdingus socialinei, politinei ir ekonominei situacijai Kinijoje mūsų dienomis:

- ◆ *didžiulis ekonominis potencialas*, kurio pagrindas – skaitlingi *žmogiškieji ištekliai*,
- ◆ *valdymo, vadybos ir administravimo kultūra*, smarkiai orientuota į *daugiapakopę*
- ◆ *hierarchiją, vykdytojiškumą bei į išimtinai stambių raidos ir plėtros projektų inicjavimą, parengimą ir įgyvendinimą,*
- ◆ *išskirtinai didelis imlumas* globaliu mastu sukauptos patirties panaudojimui, naujausių mokslo ir technologijų pažangos rezultatų pritaikymui, taip pat investicijų pritraukimui,

- ◆ *išskirtinai didelės galimybės* plėtoti *tarptautinę prekybą* ir skatinti tiek *eksportą*, tiek ir *importą*, aktyvumas intensyvinant ekspansiją į tarptautines rinkas.

Šie požymiai, kaip visuma, atspindi bendradarbiavimo su Kinija bei su partneriais iš Kinijos svarbą, reikšmingumą ir perspektyvumą ir leidžia suvokti poreikius kryptingai plėtoti tokiam bendradarbiavimui skirtus mokslinius tyrimus, tame tarpe – valdymo, vadybos ir administravimo tematikoje.

Baigiamosios pastabos

Bendradarbiavimo su Kinija ir su įvairiais partneriais iš Kinijos plėtra yra viena svarbiausių prielaidų stiprinti bei efektyvinti šiuolaikinę ekonomiką ir sėkmingai spręsti daugelį socialinės ir ekonominės raidos, mokslo ir technologijų pažangos, taip pat saugumo ir darnios plėtros problemų tiek globaliu, tiek ir Europos Sąjungos mastu, tame tarpe – ir atskirose Europos Sąjungos šalyse bei regionuose.

Beje, bendradarbiavimo su Kinija ir su įvairiais partneriais iš Kinijos plėtra yra itin svarbus veiksnys kryptingai ir efektyviai plėtojant Lietuvos ekonomiką bei stiprinant Lietuvos ekonomikos subjektų pozicijas bei konkurencingumą tarptautinėse rinkose: bendradarbiavimas su Kinija ir su partneriais iš Kinijos, šio bendradarbiavimo plėtra žymiu mastu sąlygoja eksporto didinimą Lietuvoje, galimybes pritraukti investicijas, aktyvinti mokslo ir technologijų pažangą, naujai suvokti kultūros, švietimo, sveikatos apsaugos bei gamtosaugos modernizavimo perspektyvas.

Bendradarbiavimas su Kinija ir su partneriais iš Kinijos, šio bendradarbiavimo plėtra neišvengiamai pasižymi ryškiai pasireiškiančiu daugialypiškumu, formų ir prioritetų įvairovę, šis bendradarbiavimas ir jo plėtra turi būti orientuoti į daugiakryptę visuomenės ir jos gyvenimo būdo modernizaciją, į kultūros klestėjimą, į ekonomikos augimą, į socialinio komforto didinimą bei į saugumo stiprinimą.

Bendradarbiavimas su Kinija ir su partneriais iš Kinijos, šio bendradarbiavimo plėtra reikalauja gilaus mokslinio pagrindimo ir aprūpinimo daugiaplaniais moksliniais tyrimais. Pagrindinėmis tokių tyrimų kryptimis yra laikytinos tokios, kaip:

- ◆ bendradarbiavimo su Kinija ir su partneriais iš Kinijos plėtrai skirti tyrimai, orientuoti į tai, kad

būtų pagrįstai nustatyti tarptautinių ryšių su Kinija bei su partneriais iš Kinijos prioritetai, apibrėžti kryptingos tokių ryšių plėtros poreikiai ir įvertintos tokių ryšių plėtojimo sąlygos,

- ♦ tyrimai, skirti situacijos Kinijoje studijoms bei šios situacijos pažinimui, tuo pačiu
- ♦ numatant galimybės kryptingai plėtoti eksportą į Kiniją, importą iš Kinijos, aktyvinti kryptingas investicijas iš Kinijos bei panaudoti investavimo Kinijoje galimybes, taip pat numatant kryptingai plėtoti bendradarbiavimą įvairiose kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, darnios plėtros bei saugumo stiprinimo srityse,
- ♦ tyrimai, skirti pritaikyti tą Kinijoje sukauptą patyrimą, pasireiškiantį įvairiose socialinio ir ekonominio gyvenimo, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos srityse, kuris gali būti panaudotas siekiant modernizuoti įvairius sektorius Europos Sąjungos socialinėje, ekonominėje, kultūros ir informacinėje erdvėje, tame tarpe – atsižvelgiant į šiuolaikinius globalizacijos ir internacionalizavimo procesų nulemiamus iššūkius.

Apskritai, galima teigti, kad moksliniai tyrimai, skirti tarptautiniam bendradarbiavimui su Kinija ir su partneriais iš Kinijos, yra vertintini ne tik kaip svarbūs ir reikšmingi, bet ir kaip išskirtinai perspektyvūs plėtojant šiuolaikinėms visuomenėms reikmėms patenkinti reikalingus socialinio, ekonominio, vadybinio profilio ir kitus mokslinius tyrimus.

Literatūra

Behrndt, P., 2012, Historia, <http://historia.org.pl/2012/03/16/konflikt-radziecko-%e2%80%93-chinski-w-latach-60-tych-xx-wieku/> [žiūrėta 2013 - 01 - 20 17 : 10 : 05]

Chan, J., 2009, Origins and consequences of the 1989 Tiananmen square massacre, <http://www.wsws.org/en/articles/2009/06/tien-j04.html>. [žiūrėta 2013 - 01 - 25 10 : 05 : 11]

Chow, G., 2001, The Chinese Economy, 1901-2000, http://www.oycf.org/Perspectives2/12_063001/chinese_econ.htm [žiūrėta 2013 - 01 - 28 12 : 07 : 20]

Chow, G. C., 2004, Annals of economics and finance 5, <http://down.aefweb.net/AefArticles/>

aef050107.pdf [žiūrėta 2013 - 03 - 12 20 : 01 : 01]

Chow, G. C., 2013, China's economy: reform and perspectives, [žiūrėta 2013 - 03 - 10 11 : 03 : 03]

Chu, C. M., 2013, Cultural essentials, http://polaris.gseis.ucla.edu/yanglu/ecc_history_shang%20dynasty.htm. [žiūrėta 2013 - 02 - 15 22 : 01 : 05]

Chu, C. M., 2013, Cultural essentials, http://polaris.gseis.ucla.edu/yanglu/ecc_history_tang%20dynasty.htm. [žiūrėta 2013 - 02 - 15 22 : 02 : 32]

Chu, C. M., 2013, Cultural essentials, http://polaris.gseis.ucla.edu/yanglu/ecc_history_yuan%20dynasty.htm. [žiūrėta 2013 - 02 - 15 22 : 03 : 15]

Chu, C. M., 2013, Cultural essentials, http://polaris.gseis.ucla.edu/yanglu/ecc_history_ming%20dynasty.htm. [žiūrėta 2013 - 02 - 15 22 : 04 : 10]

Chu, C. M., 2013, History Republic of China, http://polaris.gseis.ucla.edu/yanglu/ecc_history_republic%20of%20china.htm. [žiūrėta 2013 - 02 - 15 22 : 05 : 11]

Clancy, J., 2012, European Commission trade, facts and figures, <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/china/> [žiūrėta 2013 - 02 - 02 13 : 46 : 18]

Dexter, R., 2012, China is no 1, <http://www.businessweek.com/articles/2012-06-14/china-is-no-dot-1-or-so-many-people-believe> [žiūrėta 2013 - 01 - 18 12 : 04 : 10]

Easterlin., R.A., 2012, When growth outpaces happiness, http://www.nytimes.com/2012/09/28/opinion/in-china-growth-outpaces-happiness.html?_r=0 [žiūrėta 2013 - 02 - 23 19 : 04 : 39]

Elegant, R., 2013, China's cultural revolution, <http://centennial.journalism.columbia.edu/1966-chinas-cultural-revolution/>. [žiūrėta 2013 - 03 - 05 17 : 04 : 20]

Elliott, L., 2012, China's collapse will bring economic crisis to climax in 2012, <http://www.guardian.co.uk/business/2012/jan/11/china-economic-collapse-global-crisis> [žiūrėta 2013 - 04 - 16 11 : 04 : 01]

Estrin, M., 2013, How China's economy influences the US, <http://www.bankrate.com/>

finance/economics/chinas-economy-influences-us-1.aspx [žiūrėta 2013 - 03 - 10 19 : 07 : 11]

Gibney, F.B. , 2013, Deng Xiaoping, <http://english.peopledaily.com.cn/dengxp/vol2/text/b1370.html>. [žiūrėta 2013 - 03 - 11 16 : 05 : 14]

Gauri, S., 2011, Lands of Wisdom, <http://landsofwisdom.com/?p=15> [žiūrėta 2013 - 03 - 09 08 : 07 : 03]

Heijden, M., 2013, The Mao cult, <http://chinese posters.net/themes/mao-cult.php> [žiūrėta 2013 - 03 - 14 21 : 05 : 09]

Keidel, A., 2001, China's economy: a mixed performance, <https://www.chinabusinessreview.com/public/0105/keidel.html> [žiūrėta 2013 - 03 - 03 07 : 09 : 29]

Melnikas, B., 2002, Transformacijos – Vilnius, Vaga, 750 p.

Melnikas, B., 2011, Transformacijų visuomenė: ekonomika, kultūra, inovacijos, internacionalizavimo procesai – Vilnius, Technika, 476 p.

Mike, B., 2001, Mao Dzedong, <http://www.marxists.org/reference/archive/mao/> [žiūrėta 2013 - 03 - 04 22 : 18 : 19]

Szczepanski, K., 2013, Asian history, <http://asianhistory.about.com/od/timelinesmaozedong/a/maoonepage.htm> [žiūrėta 2013 - 02 - 25 23 : 45 : 19]

Szczepanski, K., 2013, The Tiananmen square massacre 1989, <http://asianhistory.about.com/od/china/a/tiananmensquare.htm> [žiūrėta 2013 - 02 - 21 12 : 03 : 29]

Szczepanski, K., 2013, People's Republic of China facts and history, <http://asianhistory.about.com/od/china/p/chinaprofile.htm> [žiūrėta 2013 - 02 - 18 12 : 12 : 12]

Wu, J., 2000, Chinas's economic reform: past, present and future, http://www.oycf.org/perspectives2/5_043000/china.htm [žiūrėta 2013 - 02 - 08 19 : 11 : 48]

Wang, H., 2006, China fun, <http://www.chinafun.net/cul/history/20060814/024500.shtml>, [žiūrėta 2013 - 02 - 16 23 : 15 : 17]

Vogel, E., 2011, The great stabilizer, <http://www.economist.com/node/21533354>, [žiūrėta 2013 - 02 - 14 22 : 18 : 33]

Zhou, R., 2012, Confucius, <http://www.chinahighlights.com/travelguide/china-history/confucius.htm> [žiūrėta 2013 - 02 - 23 08 : 13 : 22]

The World trade organization., 2013, Ekonominė apžvalga, *Ekonominė apžvalga_Kinija_2004.pdf* [žiūrėta 2013 - 03 - 15 07 : 01 : 03]

Santrauka

Straipsnyje nagrinėjama bendradarbiavimo su Kinija ir su partneriais iš Kinijos problematika. Atskleistas Kinijos vaidmuo šiuolaikinėmis globalios politinės ir ekonominės raidos sąlygomis, išryškinti svarbiausieji politiniai, socialiniai ir ekonominiai bendradarbiavimo su Kinija aspektai.

Parodyta, kad moksliniai tyrimai, skirti bendradarbiavimui su Kinija ir su partneriais iš Kinijos, yra labai perspektyvūs ir reikšmingi tiek mokslinė, tiek ir praktine prasme. Straipsnyje detalai apibūdinami bendradarbiavimui su Kinija skirtų atitinkamų tyrimų poreikiai ir prioritetai.

Parodyta, kad bendradarbiavimui su Kinija ir su partneriais iš Kinijos skirtų galimų tyrimų problematika yra labai plati, atitinkamo profilio tyrimai apima daug įvairių krypčių ir prioritetų. Pažymėta, kad ypač svarbiais ir reikšmingais yra laikytini valdymo, vadybos ir administravimo profilio tyrimai, skirti bendradarbiavimui su Kinija bei su partneriais iš Kinijos.

Straipsnyje yra detalai apibūdinta tiek šiuolaikinė situacija Kinijoje, tiek ir šią situaciją nulėmusios istorinės ištakos. Parodyta, kad šiuolaikinėje Kinijoje pasireiškiantis visuomenės mentalitetas ir kultūros tradicijos buvo plėtojamos ir evoliucionavo per daugelį šimtmečių.

Straipsnyje detalai aprašytos raidos tendencijos, pasireiškiosios Kinijoje dvidešimtajame amžiuje.

Straipsnyje išryškinta bendradarbiavimui su Kinija ir su partneriais iš Kinijos skirtų perspektyvių mokslinių tyrimų tematika.

Straipsnis recenzuotas

**COOPERATION WITH CHINA: HISTORY, PERSPECTIVES,
NEEDS OF THE RESEARCH**

Boriss Melnikas, ProfDr Habil

Veslav KURANOVIC

Vilnius Gediminas Technical University

Summary

The article deals a problems in the area of cooperation with China and with partners from China.

The role of China in the contemporary global political and economic situation is highlighted, the main political, social and economic aspects of the cooperation with China are described.

It is shown that the research on the processes of cooperation with China and with partners from China is very promising and significant both in a scientific and in practical sense. There is a detailed description of the needs and priorities of the research on cooperation with China.

It is shown that the area of the possible research on cooperation with China and with partners from China is very wide, research of this type covers a wide range of spheres and priorities. It is noted that scientific research on governance, management and administration developing cooperation with China and with partners from China could be described and evaluated as especially important and significant.

Contemporary situation in China as well as historical origins of this situation are described in detail in the article. It is shown that mentality of the society and main cultural traditions typical for the contemporary life in China were developed and evolved during the many centuries

The main development tendencies typical for societal life in China during the twentieth century are described in detail.

The perspective topics of the scientific research on cooperation with China and with partners from China are highlighted in the article.

Copyright of Public Administration (16484541) is the property of Lithuanian Public Administration Training Association and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.